

למענינו מים

ידיעות נפלאות בפרשת השבוע * פרשת ויחי

הפנימי המתבטא בהקדוה הנ"ל, והכיצד באמת יכולים כל ישראל להצטרף ולהחשב אף הם כנרעו של יוסף הצדיק.

מדוע אין עין הרע יכולה להזיק ליוסף הצדיק ולזרעו?

בספרים הקדושים מבאר כי הסבה שלא שלטה עין הרע ביוסף, היא משום שהוא היה אדם בעל עין טובה מאד. יוסף הצדיק מסגל לאהב את אחיו אפילו בעת שמכרו אותו לעבד (לפי אור החיים הקדוש), כי יש לו עין טובה. חושב הוא רק טוב על הזולת, ורוצה להיטיב לכלם.

מבאר בדברי חז"ל ורבותינו, כי יוסף הצדיק דן את אחיו לכף זכות, וקבע בדעתו כי כל מה שעשו היה על פי הכנתם לקיים את רצון השם יתברך.

ועל כן כשיוסף עולה לגדלה, הוא לא רק מוחל לאחיו, אלא אף מתאמץ לעודד ולשמח אותם, כפי שנאמר: "וינחם אותם וידבר על לבם" (ג.כא).

ואפילו באותו חלק שבו אחיו חשבו עליו לרעה, ולכאורה היו צריכים להמנע מאותו מעשה - גם בזה מוצא יוסף

איך יתכן שכל עם ישראל יכולים להיות "מזרעו של יוסף הצדיק"?

בגמרא (ברכות נה:) מובאת סגולה, כי מי שנכנס לעיר, וחושש שיתנו בו עין הרע, יאמר: אני מזרעו של יוסף, שלא שולטת בו עין הרע, שנאמר 'בן פרת יוסף בן פרת עלי עין' - אל תקרי עלי עין אלא עולי עין. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא: 'וידגו לרוב בקרב הארץ' - מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין עין רעה שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם."

והשאלה ידועה: איך מתר לשקר? וכיצד תבא תועלת משקר?

אולם מלמדנו המהרש"א (בברכות נה:), כי כל ישראל נקראו על שם יוסף, כמו שנאמר "נוהג בצאן יוסף".

אף עדין השאלה נשאלת: מה יתן ומה יוסיף לאדם כאשר נכריז שהוא מזרעו של יוסף? הרי אם הוא נחשב כנרעו של יוסף, בודאי אין צורך בהקדוה. ואם הוא איננו נחשב כנרעו של יוסף - מה תועיל ההקדוה?

במאמר זה ננסה בס"ד להבין את עמק הדברים, מהו התכן

הצדיק תרוץ לדון לכף זכות, והוא אומר להם, "ואתם חשבתם עלי רעה א-להים חשבה לטובה למען עשה פיוס הזה להחית עם רב".

ומבאר הרשב"ם דבר נפלא: "א-להים חשבה לטובה - הקדוש ברוך הוא גרם לכם, ואתם לא פשעתם, כי לטובתכם נתפנין הקדוש ברוך הוא".

כלומר, שגם בזה דן יוסף את אחיו לכף זכות וקובע בדעתו כי הם לא שלטו על המצושה, אלא משמים נתנה הדעה הזו בלבם, וככיוול לא היה בידם לחשוב אחרת.

ומסיף האור החיים הקדוש דבר נפלא עד מאד, וזה לשונו: "ואתם חשבתם וגו' א-להים חשבה לטובה, והרי זה דומה למתפנין להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב פלוס, והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים". (וכבר הארכו מפרשי האור החיים הקדוש להבין פונת דבריו הקדושים בזה, מדוע הם זכאים גם בדיני שמים, ואין פאן המקום להכנס לזה).

עין הרע שולטת "מדה בנגד מדה":

מי שמקנא באחרים יסבל מקנאתם!

נמצינו למדים כי עין הרע שולטת באפן של "מדה בנגד מדה": מי שיש לו עין רעה, ויש לו קנאה באחרים, ומשהו בתוף לבו מצר על הצלחתם - אדם כזה יסבל מקנאתם ומעינים הרעה של אחרים.

אולם מי שאין לו קנאה באחרים אלא להפך, הוא אוהב אותם ורוצה רק בטובתם - הרי הוא "מעל לעין", ובמדה כנגד מדה אין העין שולטת בו.

ועל פן יש בתפלה את ההקבלה הזו ("יהיו לרצון"): "שלא תעלה קנאת אדם עלי - ולא קנאתי על אחרים".

אדם בעל עין טובה שפזו, הוא כלי מחזיק ברכה, ואכן יוסף זוכה לברכות הגדולות ביותר כפי שמברך אותו אביו, "ברכת אביך גברו על ברכת הוריי" (מט,כו).

ומפאן נשוב לעניננו: פאשר האדם מכריז שהוא מורעו של יוסף, אין זה דבור בלבד, אלא יש פאן פוננה להתדמות למהותו של יוסף, וללמוד ממנו להיות גם פן במדת טוב-עין, לדון לכף זכות את הבריות. אדם כזה בודאי יהיה בבחינת יורעו של יוסף הצדיק, "בן פרת עלי עין", יהיה שמור מפל פגע ויזכה פיוסף הצדיק להתברך בברכות הגדולות ביותר.

"וידגו לרב בקרב הארץ": והשאלה

נשאלת, איך יכול אדם להפוך לדג?

נאמר בפירשתינו: "וידגו לרב בקרב הארץ" (מח, טו). וכאמור בגמרא הנ"ל, "מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין עין רעה שולטת בהם, אף יורעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם". (ומבאר רש"י כאן: "דגים פרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם". וכפי שנאמר בפסוק "זה הים גדול ורחב ידיים שם רמש ואין מספר" (תהלים קד,כה). כלומר, שכמות הדגים גדולה כל כך עד שאין מספר שיכטא את כמותם).

ונשאלת השאלה, שהרי ההשוואה לדגים היא תמוהה. הרי האדם הוא לא דג, וסוף כל סוף הוא פן מסתובב בין הבריות והעין שולטת בו!

התשובה לכך היא, פאמור, שאדם החי את חיי פדג, וכפי שהדג אינו מביט בעומדים על היבשה כך הוא אינו מביט וחוקר בקנאה בחייהם של אחרים - באותה מדה יזכה לכך שאף אחרים לא יצליחו להכניס לחייו בקנאתם, שפן הוא "מבדד ומגן" בהיותו חי בתוף אהלו.

אכן כל אדם יכול להיות דג!

מדוע יעקב אבינו אינו חושש

להקדים את אפרים למנשה?

לאור הדברים נוכל להשיב על שאלה נוספת.

מספר בפירשתינו: "וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי, גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו ויורעו יהיה מלא הגוים: ויברכם פיוס שהוא לאמור, כך יברך ישראל לאמר, ישמך א-להים כאפרים וכמנשה, וישם את אפרים לפני מנשה" (מח,ט-כ).

ונשאלת השאלה: אחרי שראה יעקב מה עשתה הקנאה לכניו, אחי יוסף, הכיצד הוא חוזר על אותו מעשה לכאורה? מדוע אין יעקב חושש שנקדו מנשה קנא באחיו אפרים, ומי יודע לאלו גלגולים תגרם קנאה זו?

באור נפלא מדוע כלל ישראל

מתברכים דוקא באפרים ומנשה

התשובה לכך נתנת לנו בהקדם שאלה נוספת: מדוע דוקא בהם יתברכו ישראל, ולא בשאר צאצאי השבטים? שפא נתן לומר, כי יעקב אבינו ראה ברורות שאין ביניהם שום קנאה ותחרות, עד שאין שום פעיה להקדים את הקטן לגדול, ולהודיע כי הוא יגדל יותר מאחיו!

לפיכך, דוקא בהם יתברך עם ישראל לדורי דורות!

עד עתה שלטה קנאה ושנאה בין אחים: קזן שנא את הבל, ישמעאל שנא את יצחק, עשו שנא לייעקב, ולהבדיל אלה הבריות אף אחי יוסף נשלו לפי דרגתם בדרך זה.

אבל הנה פאן נשברת ה'מסרת' הזו. דוקא בני יוסף, הם שראו וידעו מה עשתה הקנאה לאביהם - הם הצליחו להשתחרר ממנה. בילדים פאלה ראוי כל עם ישראל להתברך. (ויש לציין כי יעקב ידע על מה שארע במקירת יוסף, וכפי שמפרש רש"י על הכתוב בפירשתינו "ויברצנם עקרו שור" (מט,ו)).

ועתה נוכל להוסיף עוד נקודה נפלאה, שדוקא בנקודה זו עצמה, יתברכו כלל ישראל: שאפילו שלחברי יש יותר ממני - אין לי שום קנאה. אין לה כללי מחזיק ברכה יותר מהנהגה זו, שהיא המביאה לשלום.

מהו השבח המיוחד של אהלי יעקב?

ונסיים בפסוק הידוע אותו אנו אומרים בכל יום, בתחלת התפלה: "מה טבו אהליך יעקב" (במדבר כד,ה).

ומה היה הטוב המיוחד באהלי יעקב? מביא רש"י שם את דברי חז"ל, שראה בלעם כי אין פתחיהם מכונים זה מול זה.

אמנם הפשט הוא מדרך הצניעות, אולם בודאי שיש כאן גם הרחבה: פאשר אדם אינו מענין להשוות את עצמו ואת רכישו מול אחרים, אזי אהלו הוא באמת טוב. זהו אהל אמת, המכסה ומגן על האדם, ולא אהל פרוץ שאינו ראוי לשם אהל. זוהי דרכם של יורע אברהם אבינו, שהם בעלי עין טובה, רוח נמוכה, ונפש שפלה. תפיסה זו מנגדת לחלוטין לדרכם של אמות העולם, שבלעם הוא המיצג שלהם באותה פרושה, והוא בעל עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה. (לפי אבות פרח,ה).

ומשום שבני ישראל אין פתחיהם מכונים, ועינם טובה - על פן אין צר העין, בלעם הרשע, יכול להביט בהם בעינא בישא ולקללם. בעל פרחו יענה אמן ויברכם!

העלון מוקדש לעלוי נשמותיהם של:

אבינו ר' משה (אליהו) בן ר' חיים ובת שבע ע"ה
ואמנו מרת אילנה בת רחל ע"ה